

NIEUWE ROMAN STEPHAN ENTERS

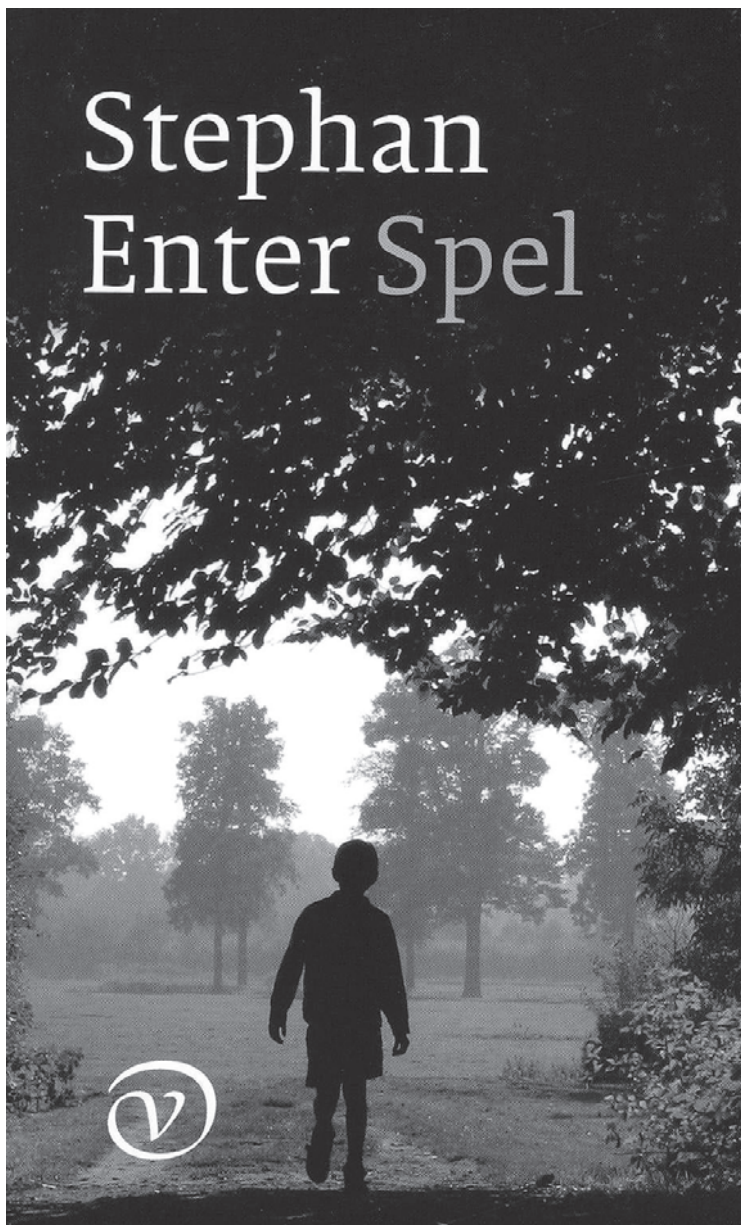
Gezichten van de verbeeldingskracht

Stephan Enters nieuwe roman heet *Spel*. Het is een prachtig boek. De jeugdijaren van Norbert Vijgh komen tot leven in fijnzinnig proza. Het boek verkent de grenzen tussen stoere, mooie en indrukwekkende verhalen en de werkelijkheid van uur en feit. Door **Tjerk de Reus**.

Spel is een boek dat ik graag aanraad te lezen. Het scherp niet alleen je besef van taal, het verhaal speurt ook op een intrigerende en spannende manier rond in jeugdherinneringen zoals dat eigenlijk alleen maar kan in literatuur. Daarbij gaat het niet alleen om ervaringen, stemmingen en gevoelens van toen - hoewel die breed en gedetailleerd worden uitgemeten - maar ook om het doorgronden daarvan. Op een manier die zich niet rationeel laat vastleggen geeft Enter inzicht in de manier waarop mensen - in hun jeugd, maar ook daarna - hun leven inbedden in een 'verhaal'. De grootmoeder van Norbert hangt bijvoorbeeld sterk aan de wereld van haar jeugd. Een compleet voorbijgevoerde wereld vanzelf. Een klasgenoot van Norbert typeert haar treffend: „Die komt uit zo'n boek van Couperus.” Norbert brengt vanaf zijn achtste levensjaar samen met zijn oma de vakanties door in Oostenrijk. In haar verschijning, haar verhalen en gewoontes komt een verre en vreemde wereld tot leven. Haar woordkeus, haar kijk op de samenleving van vandaag, haar kleding - ze ademen allemaal iets van een specifieke beleving, iets wat afwijkt van wat Norbert thuis en op school gewend is.

In de kern is dit natuurlijk hoe verbeelding werkt: het beeld of het verhaal zet een kaal feit in een breder, betekenisvol verband. Verbeelding tilt de gewone dingen als het ware op, maakt ze stralend of transparant, voorziet ze van 'zin'. Maar wat is verbeelding waard? Is oma ('grootmama' in haar ouderwetse spraakgebruik, dat Norbert overneemt) nu echt een ander mens door de manier waarop ze zichzelf beleeft? Deze roman tendert ernaar deze vraag met nee te beantwoorden. De verbeelding kan een hoge vlucht nemen, maar de werkelijkheid verandert er geen spaan door. Zoals het zonlicht een gouden glans kan geven aan de wereld, geeft de verbeelding glans aan je leven: „Het licht schonk alles wat het raakte een tere gloed maar die was bedrieglijk: de zon gaf al weken geen warmte meer.”

Spel bevat elf hoofdstukken die je heel goed los van elkaar kunt lezen. Toch is er een sterke eenheid in dit boek: alle verhalen draaien om Norbert Vijgh en om de genoemde vraag hoe spel en werkelijkheid zich tot elkaar verhouden. In de loop van deze elf hoofdstukken zien we Norbert ouder worden. In het eerste hoofdstuk speelt hij met vriendjes in het bos, als tiener zien we hem op de schaakclub en aan het slot van het boek is hij een adolescent.

Omslag besproken boek.

Vrijwel elk verhaal is gecomponeerd als een raamvertelling. In het verhaal *Heroïsch* begint het met een scène waarin Norbert op zijn kamer zit, dromend over heldendaden en over dappere krijgslieden in een ver verleden. Zijn voorouders, denkt hij zich in, „hadden kloosters platgebrand, maagden geschaakt, de Betuwe gezuiverd van Spanjolen, gevochten bij Nieuwpoort! (...) een leven vol spanning en verterende idealen, dat niet eindigde met aftakeling en ziekte maar met een daverende knal - een heldenleven! Het enige leven dat de moeite waard was!” Vervolgens gaat Norbert met een vriend van vroeger (van de Lagere School) en een paar andere jongens naar een bouwterrein. Daar richten ze vernielingen aan, maar raken ook in conflict met een an-

dere groep opgeschoten jeugd. Ze zijn gedwongen te vluchten, maar ongelukkigerwijs valt juist Norbert in hun handen en hij wordt vernederd. Ontgoocheld komt hij thuis. Een heldenleven, net als zijn voorouders? Tja. Toch ziet hij nog kans zijn 'verbeelding' hoog te houden. Hij is immers bebloed geraakt, zij het door de haal van een angstige kat!

In dit verhaal zit de verbeelding aan het begin en aan het slot. Het middengedeelte doet verslag van de harde feiten. Kun je die feiten omzwachtelen met een mooi verhaal? Dat is de vraag waarom het gaat. In veel andere verhalen (hoofdstukken) is het andersom: daar start het bij de feitelijke situatie, om daarna onder invloed van de thermische krachten van de verbeelding op te stijgen - waarna

er een harde of zachte landing volgt aan het slot. Enter experimenteert op diverse wijzen en toont allerlei gezichten van de verbeeldingskracht. Het is de moeite waard deze bundel twee keer te lezen, omdat dan de eigenheid van de verschillende hoofdstukken goed aan het licht komt. Als het gaat om zijn excentrieke oma, zit die verbeeldingskracht vooral in een gouden verleden. Heldhaftige daden van het voorgeslacht „werken als stenen die in een vijver uitdijende cirkels maakten, waarop talloze andere bijzondere of spannende voorvallen en verhalen heel even omhoog werden getild.”

In het geval van een niet-populaire jongen uit de klas, wortelt de misleidende verbeelding vooral in de hoop om belangrijk en aardig te worden gevonden door klasgenoten. In een ander hoofdstuk is het een nieuwe schaakleraar die zijn klasje tot grote hoogte weet op te zwepen - wat zelfs prijzen oplevert bij een schaaktoernooi. Maar deze leraar is slechts een invaller; als de echte leraar weer terug is, wordt de oude lijn voortgezet: schaken zonder de droom van het absolute meesterschap.

Maar de bespreking van deze onderliggende thematiek mag niet verhullen dat de roman als geheel natuurlijk ook een product van de verbeelding is. En hoe! Enter dringt diep door in de belevenissen van zijn jeugdige held. Veel bladzijden uit dit boek zijn zonder meer meeslepend. Als Enter schrijft over de nachtelijke treinreis in het slothoofdstuk, bereikt hij stilistisch een hoog niveau. Daarmee is een van de pijlers van deze roman genoemd: Enters stijl. Die is gewoonweg heel goed, afgewogen en uitgekookt. Enter strooit met veel details, maar nergens irriteert het. Zelfs niet als hij 'gapen' omschrijft als '(...) die luchtbel achterin je mondholte die uitdijt tot hij je schedel vult en daarbij tranen in je ogen doet springen, en dan is verdwenen en jij weer gewoon bent waar je was'.

Het boek sluit af met Norbert die zijn keel schraapt. Het is de begrafenis van zijn oma en hij zal iets persoonlijks vertellen. Maar wat? Daar gaat het natuurlijk niet om. Het is eerder een vraag aan de lezers: wat valt er nu nog te zeggen? Als je het verhaal goed begrepen hebt, besef je dat veel spreken voortkomt uit illusies, een vorm van spel is. De vraag is: wat valt er te zeggen - om aan het zwijgen te ontkomen?

Spel. Stephan Enter. Uitgeverij Van Oorschot, Amsterdam. 272 blz. Prijs: 17,50 euro.

Vreemd en veeleisend vriendje

Boeken in 't kort

door **Jant van der Weg**

Frommel. Mary Schoon. Illustraties: Elly Hees. Uitgeverij Van Holkema & Warendorf, Houten. Prijs: 10,95 euro. 9+

Je zult maar opeens zo'n vreemd en veeleisend vriendje krijgen. Frommel Negen heeft Rik uitgekozen om wat meer van de wereld te zien dan het bos, de vakantieplek voor Rik. Daar staat een speciale boom, waar de volgroeide frommels Eén tot en met Tien zich dag na dag laten vallen om hun werk in het bos te doen. Zij moeten ervoor zorgen dat de bomen in leven blijven door de wortels in te enten. Negen gaat evenwel met Rik mee en het op een aardappel lijkend wezen maakt het Rik knap lastig. Maar uiteindelijk zorgt Rik er voor, dat Negen weer op de afgesproken tijd in de herfst terug is. Dat gaat bepaald niet van een leien dakje. De mengeling van fantasie en werkelijkheid heeft voor een lekker leesboek gezorgd.

Het paarse bos. Sophie van der Linden. Illustraties: Edith Knijf. Tromp Drukkerij, Rotterdam. Prijs: niet vermeld. 8+

De auteur van dit boek was nog maar elf jaar toen ze dit verhaal schreef, waarvan de opbrengst bedoeld is voor de Ronald McDonald VU Kinderstad. Fantasie kan haar niet ontzegd worden in dit verhaal over de akelige streken van een heks. Uiteraard kan er aan de stijl nog heel wat worden verbeterd. Toch heeft ze gevoel voor de opbouw van het verhaal, al zitten er hier en daar wat onbegrijpelijke fragmenten in. Zo wordt even gesuggereerd dat tante Lily ook een heks is, maar daarvan blijkt in het vervolg niets meer.

Boem, weg! Marcel Vaarmeijer. Uitgeverij Gottmer, Haarlem. Prijs: 9,95 euro. 9+

Dit verhaal beschrijft de vuurwerkcramp in Enschede vanuit het perspectief van een slachtoffer. Gino, van oorsprong een Amsterdammer, is na de dood van zijn vader in de stad komen wonen. Hij verliest zijn moeder door deze ramp, is zelf ook nogal verwond en komt tijdelijk bij een oom en tante wonen. Door zijn zelf vertelde verhaal ontstaat er een helder beeld van wat een dergelijke ramp met mensen doet. Gino heeft nu ook niemand meer die voor hem kan kiezen, hij moet bijvoorbeeld zelf bepalen, bij wie hij permanent wil gaan wonen. Dat is nog niet zo gemakkelijk bij allerlei goedwillende mensen. Maar uiteindelijk kiest hij voor wat het beste bij hem past.